

ADALÉKOK A CSALÁDNEVEK ÉS KERESZTNEVEK ÖSSZEFÜGGÉSÉHEZ KISEBBSÉGI KÖRNYEZETBEN

1. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékének keretében működő névtani program egyik tanegységének címe: *A kisebbségi névadás*. Ezen a nyelvi-etnikai kisebbségi helyzetben levő csoportok névadási-névhasználati sajátosságait kell érteni. A tanegységhez kapcsolódó szemináriumokon mind a hely-, mind a személynevekkel kapcsolatos kérdésekkel foglalkoztunk. Az utóbbi névcsoportra vonatkozó szakirodalomban nem túl magas az olyan írások száma, amelyek az említés szintjén túl a nyelvi-etnikai kisebbségi helyzetből kiindulva vizsgálódnának (l. pl. KÁZMÉR 1981, MOLLAY 1938 stb.): leginkább még talán a családnév-változtatás (magyarosítás) az a kérdéskör, amellyel kapcsolatban erre történő utalásokkal találkozhatunk (l. pl. BENKŐ 1947, FORGÁCS 1987, HAJDÚ 1994, KARACS 1987, TÓTH 1995 stb.).

A személynevek használatának tárgyalása során merült fel bennem az a gondolat, hogy egy magyarországi német közegbe tartozó család két és fél évszázados névhasználati szokásaiból (illetve ezeket egy egész közösségre, egy falura kivetítve) milyen következtetések vonhatók le. A vizsgálat anyagának gerincét a leányvári egyik *Gerstner* családra vonatkozó adatok alkotják, de a forrásokban található különféle közléseket és más családokra is jellemző jelenségeket is figyelembe vettem.

Adataim forrásai azok a 19. századi (illetve a 19. században elkezdett) egyházi anyakönyvek, amelyek a leányvári Árpád-házi Szent Erzsébet római katolikus plébánián találhatók. Ezen a helyen is köszönöm dr. Németh János piliscsévi és leányvári plébánosnak és Szehr Margitnak, a leányvári plébánia gondnokának, hogy lehetővé tették számomra az anyakönyvek tanulmányozását. Gyűjtőmunkám során három anyakönyvi kötetet néztem át, melyek közül az első kötet valójában három különálló részből áll. Az önálló leányvári anyakönyvezés hivatalosan 1804-ben indult (vö. pl.: *Matricula Defunctorum ... A^o 1804° inchoata*), de az első, legkorábbi bejegyzés 1803. december 6-án történt a halottak anyakönyvébe: 14 napos korában ekkor halt meg „Michael filius Stephani Herhager incolae Leányvár[ensis]”. A kereszteltek anyakönyvébe is már 1803. december 19-én megtörtént az első bejegyzés, a házasultak anyakönyvének első tétele azonban már valóban 1804. január 19-én kelt. Ez a három rész 1871 végéig tartalmaz bejegyzéseket, a II. kötet 1872-től 1881-ig, a III. pedig 1882-től 1901-ig. Ez utóbbi kötetek már egyben tartalmazzák a kereszteltek, házasultak és halottak anyakönyvét is.

2. A mai Komárom-Esztergom megye keleti határán, az egykori Esztergom vármegye területén fekvő *Leányvár* község rövid településtörténeti áttekintését azzal kezddhetjük, hogy a falu az Árpád-korban már biztosan létezett, bár más volt a neve: 1270-ben *Wolmoth* néven szerepel, majd az 1570-es török adóösszeírás *Valmód* néven említi a lakatlanná vált helyet (vö. FNEsz⁴). BÉL Mátyás 1730 körül azt írja, hogy „Leányvár a budai apácák birtoka, akiktől nevét is kapta. Azelőtt ugyanis *Ulmodvárnak* nevezték” (BélEsz. 40; kiemelés tőlem – GK).

A török időkben lakatlanná vált falut az 1740-es években bajor-osztrák nyelv-jarásterületről érkezett németekkel telepítették újra (vö. BOROVSKÝ 1896. 20, ORTUTAY 1976. 44). 1755-ben lett az első leányvári lakos a szomszéd falu, Csolnok anyakönyvébe bejegyezve, ugyanis Leányvár ekkor még csak leányegyház volt – mint fent utaltam rá, az önálló egyházközség 1804-től működik. Szinte biztosra vehető, hogy a falu lakossága az újratelepüléskor teljesen német volt, hiszen az 1773-as összeírás szerint a faluban elsődlegesen használt nyelv a német (Hnt. 1773. 210).

Bár köztudott, hogy akár a család, akár a keresztnévnek nyelvi eredete és a nevet viselő személy nyelvi-etnikai-kulturális önazonossága között nem feltétlenül áll fenn szoros kapcsolat, a 18–19. századi Leányvár lakosainak esetében a családnév nyelvi eredete igen nagy valószínűséggel utal az etnikai hovatartozásra is. Így a következő német családnéveket nyilvánvalóan német identitású személyek viselték (a neveket a 20. századra rögzült alakjukban közlöm; a Leányváron még ma is létező neveket félkövéren adom meg): *Bartl, Engler, Gerstner, Gromann, Grósz, Göltz, Hohl, Jillich, Klotz, Kreitner, Peter, Pfau, Schiller, Schisler, Stadtmüller, Theisz, Tisch* stb.

Az anyakönyvekben, különösen a halotti anyakönyvben, a korai időkben csak szórványosan és később (még a 20. század első felében sem túl gyakran) előforduló nem német nevek is az adott családnév eredetének megfelelő származásra utal(hat)nak. Így például az ötnapos korában 1804. december 19-én meghalt „Carolus filius Nagy militis Inclytae Legionis Eszterhazianae” bejegyzés nyilvánvalóan magyarokra utal, akik nem is voltak leányvári lakosok, hiszen a gyermek „in itinere mortuus”, azaz útközben érte a halál. Ugyancsak magyar nemzetiségű lehetett a 64 éves korában 1849. március 29-én elhunyt „Balog Pál Leányvári Pásztor”, miként az 1856. február 11-én félévesen meghalt „Farkas Antonius pastori filius”. („Mikroszociológiai” szempontból érdekes vonásnak látszik, hogy Leányváron a pásztorok szinte sosem viseltek német családnévet.)

Szláv eredetű nevek is felbukkannak a leányvári anyakönyvekben, s a velük jelölt személyek is bizonyára szlovákok, esetleg csehek lehettek, hiszen Leányvár szomszédságában több olyan település is található (pl. Dág, Kesztlőc, Piliscsév), ahol szlovákok alkották, illetve alkotják még ma is a többséget. Így tehát az 1866 januárjában 54 éves korában elhunyt „Josephus Babik ... pastor Bovum” szlovák lehetett, s ugyancsak ilyen nemzetiségű lehetett a 33 évesen, 1826. október 30-án meghalt „Michael Vitek Pastor Vaccarum” is – Kesztlőcön ma is élnek ilyen nevéek.

Bizonyos esetekben a születési (származási) helyre utaló bejegyzés erősítheti azt, hogy a szláv családnév szláv etnikumra utal: például 1832. január 8-án hunyt el a 45 éves „Josephus Petrick Asciacius [’ács; famunkás’] Origine Bohaemus Domicilio Leányvariensi” (megjegyzendő, hogy *Petrik* nevű családok ma is élnek Kesztlőcön). Szintén cseh lehetett a 67 évesen 1856. augusztus 22-én elhunyt „Zsamberszky Mathias, Sartor [’foltozószabó’] ex Bohemia”.

A 19. század végén és a 20. században a családnév nyelvi eredete már nem mindig utal viselőjének származására. Két példát említek az anyakönyvekből.

Kérdéses lehet, hogy az 1886. február 3-án 24 évesen meghalt „Ciaszni Mária Josefa Roch Vilmos testgyakorló neje”, akinek szülőhelye „Prerau Morvaországban”, milyen nemzetiségűnek (csehnek, morvának, németnek, esetleg lengyelnek?) vallotta volna magát. 1901-ben a Trencsénből származó *Sevcsik Géza* állomási felvigyázó és a győri születésű *Szánkovichs Margit* gyermekét keresztelték: mindkét családnév „szlávós”, sőt az apa származási helye is szlovák nemzetiséget sejtet, de vajon milyen lehetett a személyek nemzeti identitása?

Leányvár településtörténetéhez visszatérve mindenképpen meg kell említeni azt, amit a családnévnek is sugallnak, tudniillik hogy a falu lakossága szinte teljes mértékben német anyanyelvű volt a második világháború végéig. 1946. március 24-én azonban az őslakosoknak több mint felét Németországba telepítették, megüresedett portájukat az Alföldről érkezett magyarok foglalták el. Ezzel egyrészt megszűnt a falu nyelvi-kommunikációs homogenitása, másrészt a családnévnek között is megjelentek azok a nevek, amelyek jellegzetesen a magyar etnikai identitásukat jelölték, illetve jelölik ma is: *Balogh, Bányai, Bús, Kerekes, Kiss, Kristóf, Madar, Molnár, Nagy, Vadász* stb.

3. Miként a bevezetőben említettem, az anyakönyvek névanyagának tanulmányozásával arra a kérdésre kerestem választ, hogy a leányvári német családnév és a hozzájuk társított keresztnevek között kimutatható-e valamilyen összefüggés, illetve a 19. század elejétől a 20. század végéig milyen változások figyelhetők meg. Megválaszolando kérdésként merült föl az is, hogy egy nyelvi-etnikai szempontból hosszú ideig homogén közösség nyelvhasználatára milyen mértékben hat a más (magyar, szlovák) nyelvű szűkebb, illetve tágabb földrajzi környék névhasználat.

Mielőtt a nevek vizsgálatára rátérnék, feltétlenül szólni kell az anyakönyvek vezetésének a nyelvről. Magától értődik, hogy az 1804-ben indult anyakönyvek rubrikáinak megnevezése és a különféle bejegyzések latin nyelvűek. Lássunk erre egy korai példát!

Anno	Mensis	dies	Nomina Copulatorum	Testes	minister Sacramenti
1804.	Jan.	19.	Honestus Juvenis Mathias Fink Laurentii Fink viatoris Dominalis et incolae Leányvár[ensis] Consortisque Suae Evae legitimus filius annorum 22. Cum honesta Virgine Barbara Geltzin defuncti Thomae Geltz incolae Leányv[árensis] et Barbara Cons[ortisque] Suae leg[itima] filia annorum 19.	Mathias Kromann Paulus Putz	Franciscus Jungbauer Parochus

1843 tavaszán azonban az anyakönyvek vezetésének a nyelve a magyar lett. Az előre megvonalmazott néhány lap rubrikáinak megnevezése latin, majd a megfelelő

magyar szavak lépnek a helyükre, s a bejegyzések is (általában) magyar nyelvűek. Lássunk erre is egy korai példát!

[Anno Domini] 1843°					
[dátum]	[házasulandók]	[illetőség]	[tanúk]	[plébános]	[megi.]
26 ^{ik} Septe.	Gerstner Józseph nőtelen Spoth A:Máriával nőtelen[n]el R. Kathe.	Leányvári Jobbágy	Schieszler Ferentz Gruber Egyed	Pruschinszky Mihály Leányvári Plébános	Dispensatio és Dimissio nélkül

Az anyakönyvek magyar nyelven történő vezetése 1851. május 13-áig tartott: ekkor újra a latin tért vissza, s ez a helyzet 1881 végéig állt fenn. 1882-től az anyakönyvek egyes fő részeinek címe, a rubrikák megnevezése és a bejegyzések magyar nyelvűek. Látható tehát, hogy a mindenkori politikai helyzetnek megfelelően, az állami és egyházi gyakorlat szabta meg az anyakönyvezés nyelvét, s nem az adott egyházközség híveinek anyanyelve, így német nyelvű bejegyzéseket egyáltalán nem találunk.

A leányvári német családnevek mellé választott keresztnévek használatát – mint arra már utaltam – felmenőim, illetve gyermekeim, azaz az egyik *Gerstner* család példáján mutatom be röviden, a rendelkezésemre álló összesen nyolc generáció névanyagának segítségével. Tudni kell azonban, hogy nem szorosabb értelemben vett genealógiai vizsgálatot végeztem (ilyenre az újabbak közül l. pl. Herényi 1982 és 1990), ami már csak azért sem volt lehetséges, mert csak a leányvári anyakönyvekből gyűjtöttem, így például a faluból elköltözöttek sorsára ezek a források – ritka kivételtől eltekintve – nem utalnak (ez magyarázza az alábbiakban néhányszor elmaradt és kérdőjellel helyettesített évszámokat). A források idézett adatait betűhű módon közlöm, csupán a hosszú ?-eket helyettesítem a mai *s*-sel, és a rövidítéseket szögletes zárójelben feloldom. Mivel többször is jelentősége van annak, hogy melyik fajta anyakönyvből vettem az adatokat, rövidítve utalok erre: h = halotti, hg = házassági, k = keresztelési.

1. GENERÁCIÓ: **Jacobus** (h, ?1762–1805) – ugyancsak ide tartozik *Mathias* G. (h, ?1750–1811) és *Laurentius* G. (h, 1765–1805), de megfelelő fogódzók híján, egyelőre nem sikerült megállapítanom, hogy testvérekről van-e szó, vagy pedig csak távolabbi rokoni kapcsolatban álltak-e. [Felesége: *Theresia* (h, ?1765–1816) – a leánykori családnev nincs megadva.]

2. GENERÁCIÓ: **Jacobus** (h, 1787 (?1783)–1839) – biztosan a testvére volt *Joan[n]es* (h, ?1781–1830), hiszen náluk a házassági anyakönyvnek a szülőkre vonatkozó bejegyzése ezt egyértelművé teszi. Ez utóbbiak azonban 1812 és 1856 között hiányoznak, így más támpontok hiányában csak valószínűsíteni lehet a további testvéreket: *Mathias* (hg, ?1794–?), *Ferentz* (h, ?1796–1850), *Anna Maria* (hg, ?1802–?). [Felesége: *Theresia Le'k'* (hg, 1783–1855).]

3. GENERÁCIÓ: **Józseph** (hg, 1821–?) – testvérei: *Anna Maria* (h, 1814–1819), *Josephus* (h, 1819–1820), *Jacobus* (h, 1824–1828), *An[n]a* (h, 1828–1829). [Felesége: *Spoth A:Mária* (hg, 1822–1883), majd *Aubéli Anna* (hg, 1830–?).]

4. GENERÁCIÓ: *Joannes* (hg, 1844–1921) – testvérei: *Anna Maria* (hg, 1848–?), *Josephus* (hg, 1850–1904), *Jacobus* (h, 1852–1865), *Teréz* (h, 1855–1893), *Catherina* (hg, 1858–1937), *Erzsébet* (hg, 1860–1940), *Andreas* (h, 1863, négy-napos korában hunyt el), *Anna* (h, 1864–1868). [Felesége: *Kniepeißer Anna* (hg, 1841–1927).]

5. GENERÁCIÓ: *Josephus* [feltűnő és kivételes a latin névforma, hiszen 1882-től már magyarul vezették az anyakönyveket!] (k, 1885–1948) – testvérei: *János* (hg, 1867–1938), *Laurentius* (h, 1870, 18 napos korában halt meg), *Anna* (h, 1871, öthónapos korában halt meg), *Elisabetha* (h, 1875–1877), *Maria* (k, 1878–1962). [Felesége: *Stadtmüller Erzsébet* (k, 1890–1973).]

6. GENERÁCIÓ: *Károly* (1925–1999) – testvérei: *Erzsébet* (1909–1918), *Magdolna* (1911–1998), *Benedek* (1913–1998), *Mária* (1915–), *József* (1916–1980), *Mátyás* (1919–?, eltűnt a II. világháborúban), *György és János* ikerpár (1921), *Bálint* (1922–1941), *János* (1927–1928), *György* (1929), *János* (1931–2001). [Felesége: *Péter Mária* (1927–).]

7. GENERÁCIÓ: *Károly* (1952–) – testvérem: *Ferenc* (1954–). [Feleségem: *Morvai Ibolya* (1953–).] – A *Gerstner* családnév mellett használt keresztnévek bemutatására felsorolom azoknak az (1939 és 1957 között született) unokatestvéreimnek a nevét, akiket én is ismertem, illetve ismerek, és gyermekeik vannak: (Herhoffer) *Gizella*; (Pregitzer) *Hermina*, *Erzsébet*, *Mátyás*; (G.) *Mátyás*, *János*, *Mária*; (G.) *Bálint*, *Lőrinc*; (G.) *Erzsébet*, *Gizella*.

8. GENERÁCIÓ: *Péter Pál* (1979–) és *Ágnes* (1977–), gyermekeim. Ebben a korosztályban (1968 és 1982 között születettekről van szó) a keresztnévadás a következőképpen alakult: *G. Mátyás + Nebehaj Rozália* (Keszölc) → *Zsuzsanna*, *Norbert*; *G. János + Klotz Teréz* → *Andrea*; *G. Mária + Pfluger Antal* (Dorog) → *Gábor*; *G. Bálint + Kocsis Borbála* (Esztergom) → *Árpád*, *Boglárka*; *G. Lőrinc + Albert Julianna* (Tát) → *Mónika*, *Melinda*; *G. Ferenc + Morvai Gyöngyi* → *Livia*, *Tamás*, *Zoltán*, *Gábor*; *G. Erzsébet + Weissenburger János* → *Krisztina*, *Csaba*; *G. Gizella + Koller István* (Csolnok) → *Judit*, *Erika*.

4. Ha megnézzük a Gerstner család két és fél évszázados leányvári története során használt, illetve a cikkben másutt említett keresztnéveket, láthatjuk, hogy az írásbeliségben a német családnévek mellett a keresztnévek soha nem szerepeltek német formában – még a teljes nyelvi homogenitás idején sem. Ezeket a mindenkori hivatalos nyelvnek, illetve egyházi gyakorlatnak megfelelően vagy latinul, vagy magyarul írták; az 1843 és 1851 közötti „első magyar korszakban” a következő névformákkal is találkozhatunk: *Borbálya*, *Istvány*, *Örzse*, *Örzsébet*, *Trési*.

Azonban az a tény, hogy a hivatalos írásbeliségben nem fordulnak elő a német keresztnévalakok, nem jelenti azt, hogy ezek a szóbeliségből is hiányoznának. Saját tapasztalatom, hogy az 5. és 6. generáció tagjai (nemcsak a vizsgált családban, hanem a faluban általánosan az egész német anyanyelvi közösségben) a keresztnéveket németül, illetve a helyi német nyelvjáráshoz igazítva használják, és többnyire nem a teljes „kodifikált” alakot, hanem a becenévi formát (a neveket a

magyar egyezményes hangjelölés szerint adom meg;). Pl.: *Johaänn* (n. *Johann* ~ m. *János*), *Jokl* (n. *Jakob* ~ m. *Jakab*), *Mocl* ~ *Moci* (n. *Matthias* ~ m. *Mátyás*), *Lënc* (n. *Lorenz* ~ m. *Lőrinc*), *Fraänc* ~ *Fraäncl* ~ *Franci* (n. *Franz* ~ m. *Ferenc*), *Jáusi* [< m. *Józsi*!] (n. *Joseph* ~ m. *József*), *Anton* ~ *Tauni* (n. *Anton* ~ m. *Antal*), *Faldin* (n. *Valentin* ~ m. *Bálint*), *Juari* [< m. *Gyuri*!] (n. *Georg* ~ m. *György*), *Léni* (n. *Magdalena* ~ m. *Magdolna*), *Mári* ~ *Midi* ~ *Miecl* (n. *Maria* ~ m. *Mária*), *Vávi* (n. *Barbara* ~ m. *Borbála*), *Részi* (n. *Theresia* ~ m. *Teréz*), *Liszi* (n. *Elisabeth* ~ m. *Erzsébet*), *Khäti* (n. *Katharina* ~ m. *Katalin*) stb. Talán nem merész állítás, hogy ez a korábbi időkben is így volt.

Ha az első hét generáció keresztnéveit megvizsgáljuk, két dolog tűnhet fel. Az egyik az, hogy az egyes korosztályokban nagyrészt ugyanazok a nevek használatosak, vagyis elég erős a névhagyományozás szokása: ritka névként csak a *Benedek*, *Károly*, *Gizella* és *Hermina* fordul elő (más családoknál még: *Adamus* ~ *Ádám*, *Gyula*, *Vilmos*, *Margaretha* ~ *Margit*). A másik: a keresztnévállomány szinte teljes mértékben „semleges nevekből” áll. Ezen azt értem, hogy a keresztnév választást alapvetően nem a közösség nyelvi-etnikai hovatartozása határozza meg, hanem – a névanyag összetétele alapján úgy tűnik – vallási tényezők (és a már említett névhagyományozás). Vagyis a németek a német családnevek mellé nem olyan keresztnéveket választottak, amelyekre azt mondhatnánk, hogy „jellegzetes” német nevek: az anyakönyvekben is csak igen szórványosan fordul elő például a *Godefridus* (n. *Gottfried*), *Kilianus*, *Ferdinandus* és egy-két másik, ezek is jobbára a korai évtizedekben. A keresztnévek állománya igen nagy számban olyan elemekből áll, amelyek a római katolikus vallásúak körében általában közkedveltek, s így számos nép keresztnévei között – a megfelelő nyelvi formában – gyakran előfordulnak. Ennélfogva az egész Leányváron gyakori és hosszú ideig latinul írt keresztnévek ugyanolyan jól illettek a német családnevekhez (s ez természetesen még inkább így lett volna, ha németül írták volna őket), mint amilyen jól illettek a kezdetben gyéren, később gyakrabban előforduló nem német családnevekhez is: (latin–német–magyar sorrendben) pl. *Andreas* ~ *Andreas* ~ *András*, *Antonius* ~ *Anton* ~ *Antal*, *Franciscus* ~ *Franz* ~ *Ferenc*, *Jacobus* ~ *Jakob* ~ *Jakab*, *Joannes* ~ *Johannes* ~ *János*, *Josephus* ~ *Joseph* ~ *József*, *Laurentius* ~ *Lorenz* ~ *Lőrinc*, *Mathias* ~ *Matthias* ~ *Mátyás* stb., illetve *Anna* (mindhárom nyelven), *Barbara* ~ *Barbara* ~ *Borbála*, *Catharina* ~ *Katharina* ~ *Katalin*, *Magdalena* ~ *Magdalena* ~ *Magdolna*, *Maria* ~ *Maria* ~ *Mária*, *Rosalia* ~ *Rosalia* ~ *Rozália*, *Theresia* ~ *Theresia* ~ *Terézia*, valamint *Elisabetha* ~ *Elisabeth* ~ *Erzsébet*: ez utóbbi népszerűségét az magyarázza, hogy a templom védőszentje Árpádházi Szent Erzsébet. A keresztnévhasználat leányvári formáit jól igazolják azok a statisztikák, amelyek többek között a 18. és 19. századi állapotot tükrözik; vö. KÁLMÁN 1973. 43–58.

Mindenképpen említésre méltó az a jelentős változás, amely a 7. és 8. generáció keresztnéveinél tapasztalható. A 7. korosztálynál a keresztnévadási még alap-

vetően a korábbi évtizedek gyakorlata határozta meg. Közben azonban megszűnt a település nyelvi-etnikai homogenitása, ami a keresztnévek használatában úgy nyilvánult meg, hogy a 6. generációba tartozók keresztnéve német formában, ám ugyanaz a keresztnév a 7. generációba tartozóknál magyar formában fordul elő – a német szóbeliségben is! Ilyen módon a következő kettősségek figyelhetők meg (gyakran még ma is): n. *Francl* ~ m. *Feri*, n. *Johann* ~ m. *Jani*, n. *Khoal* m. *Karcsi*, n. *Mocl* ~ m. *Matyi*, n. *Liszi* ~ m. *Erzsi*, n. *Léni* ~ m. *Magdi*, n. *Részi* ~ m. *Teri* stb.

A második világháború után általában is megváltoztak a társadalmi-kulturális viszonyok, s a keresztnévek kiválasztásában más szempontok érvényesülnek: egyrészt a házastárs etnikai önazonossága játszik fontos szerepet, másrészt lényegesen megerősödik az általánosabb névdivat. Így jelennek meg a német nevek mellett a jellegzetesen magyar keresztnévek (*Árpád*, *Boglárka*, *Csaba*, *Zoltán* stb.), illetve a divatosná vált nevek (*Ágnes*, *Andrea*, *Gábor*, *Krisztina*, *Melinda*, *Mónika*, *Péter*, *Tamás*, *Zsuzsanna* stb.) – a két szempont természetesen egybe is eshet. Ez utóbbi nevek gyakorisági statisztikáihoz vö. Ladó-Bíró 1998. 18–19.

5. Összefoglalásként a következőket mondhatom: a leányvári anyakönyvi anyag „szűkített” vizsgálata alapján megállapítható, hogy a családnevek és keresztnévek viszonyát nem elsősorban a családnevek nyelvi-etnikai eredete szabja meg, hanem olyan nyelven kívüli tényezők, amelyek a szűkebb (esetleg kisebbségi) vagy tágabb (esetleg többségi) társadalmat, illetve ennek változásait jellemzik.

A családnevek és keresztnévek kisebbségi viszonyok közötti összefüggéséhez újabb adalékokkal szolgálhat a leányvári források mélyreható vizsgálata és más (egykor) német, illetve szlovák nyelvű falvak névanyagának tanulmányozása.

Irodalom

- BélEszl. = BÉL MÁTYÁS Esztergom vármegyeről írt kiadatlan művének szemelvényes magyar fordítása. Tatabánya 1957.
- BENKŐ LORÁND 1947: A családnév-változtatás kérdései I–II. In: Magyarosan 17: 40–45, 65–71. (III. rész. In: Magyarosan 18: 1–6. 1949.)
- BOROVSKY SAMU 1896: Magyarország vármegyéi és városai. Esztergom vármegye. Budapest
- FNESz⁴ = KISS LAJOS: Földrajzi nevek etimológiai szótára I–II. Negyedik kiadás. Budapest 1988.
- FORGÁCS KRISZTINA 1987: Zsidó névmagyarosítás a XX. század 30-as éveiben. In: Névtani Értesítő 12: 149–161.
- HAJDÚ MIHÁLY 1994: A családnév-változtatások szociológiai hátteréhez. In: Névtani Értesítő 16: 5–12.
- HERÉNYI ISTVÁN 1982: Alsóőr genealógiája. Magyar Névtani Dolgozatok 24. Budapest
- HERÉNYI ISTVÁN 1990: Az alsóőri nemesi közbirtokosság genealógiája (1867). Magyar Névtani Dolgozatok 94. Budapest
- Hnt 1773 = Magyarország helységeinek 1773-ban készült hivatalos összeírása. Budapest 1920.
- KÁLMÁN BÉLA 1973: A nevek világa. III. kiadás. Budapest

- KARACS ZSIGMOND 1987: Személynevek a földesi zsidók köréből. In: Névtani Értesítő 12: 162–182.
- KÁZMÉR MIKLÓS 1981: A párhuzamos személynévadás. In: Név és társadalom. A III. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Veszprém, 1980. szeptember 22–24.). Szerk.: Hajdú Mihály–Rác Endre. MNYTK. 160. 181–183. Budapest
- LADÓ JÁNOS–BÍRÓ ÁGNES 1999: Magyar utónévkönyv. Budapest
- MOLLAY KÁROLY 1938: Középkori soproni családnevek. Budapest
- ORTUTAY ANDRÁS 1976: Esztergom és környékének újjátelepítése a XVII–XVIII. században. In: Új Forrás 1976/3: 39–46.
- TÓTH LÁSZLÓ 1995: Barangolások a névmagyarosítás területén. In: Névtani Értesítő 17: 69–77.

GERSTNER KÁROLY

A VADOSFAI EVANGÉLIKUS ÉS AZ OSLI RÓMAI KATOLIKUS SZÜLETÉSI ANYAKÖNYVEK XIX. SZÁZADI KERESZTNEVEI

1. Vadosfa csendes kis falucska a Rábaközben. Ma kb. 80 lelket számlál. Bármely irányból közelítjük meg a települést, látszik a karcsú, magasba nyúló evangélikus templomtorony s mellette az alacsonyabb római katolikus templom tornya. Napjainkban – mint az előző századokban is – ez a település a környékbeli evangélikus lakosság anyaegyházközsége. A XIX. században hét falu egyházi anyakönyvezése történt itt. Az állandó jelleggel az egyházközséghez kapcsolódó települések keresztnéveit gyűjtöttem ki az anyakönyvekből. A hét település a következő: Vadosfa (280, 297), Gyóró (51, 125), Kisfalud (318, 586), Magyarkeresztúr (420, 575), Mihályi (577, 607), Potyond (240, 227), Zsebeháza (155, 225). A zárójelben szereplő számok az 1822. és az 1880. év evangélikus lakosainak számát jelentik.

Dolgozatom első részében a hét település névadási szokásait vizsgáltam. Ezek a faluk nem alkottak szoros gazdasági, kulturális közösséget, felekezetileg sem voltak egységesek, az evangélikusok mellett mindegyikben éltek római katolikusok is. A lakosság szociális rétegzettségje jelentős volt: a kisnemes, ügyvéd, táblabíró, bérlő, orvos mellett ott találjuk az iparosréteget, van tímár és bábsütő, szabómester és kalapos, csizmadia és fafaragó stb. De a mezőgazdaságban élők közt sem csak a földművesek szerepeltek, hanem kertészek, juhászok.

A második részben összehasonlítom az evangélikus névadási szokások jellemzőit egy másik rábaközi település, Osló XIX. századi keresztnévadási szokásaival.

Osló a múlt században teljesen zárt település volt, paraszti gazdálkodás jellemezte, mindenki a földből élt. A falu zártságát erősítette mind a vasúttól, mind a forgalmasabb közúttól való távolsága. Lakossága szintiszta katolikus, s már a középkortól híres Mária-búcsújáró helyként tartották számon a települést.